

Centar za
međunarodnu
javnu politiku

STUDIRANJE U VREME EPIDEMIJE VIRUSA KORONA

ISTRAŽIVANJE JAVNOG MNENJA | NOVEMBAR 2020. GODINE

WWW.CMJP.RS

SADRŽAJ

Sadržaj	1
Uvod	2
Osnovni podaci o istraživanju	3
Rezultati istraživanja	3
Zaključak	14
Autori	15

UVOD

Istrživanjem „Stavovi studenata Republike Srbije o obrazovanju u doba epidemije COVID-19” Centar za međunarodnu javnu politiku (CMJP) potvrdio je kontinuitet u aktivnom istraživanju javnog mnjenja o različitim temama i aktuelnostima u Srbiji sa ciljem razumevanja i artikulisanja stavova mlađe populacije. Sprovedeno istraživanje peto je po redu koje je pripremio i sproveo **Sektor za istraživanje javnog mnjenja** pod okriljem Centra. Istraživanja koja su mu prethodila su „Stavovi studenata Univerziteta u Beogradu o spoljnoj politici Srbije” i „Stavovi studenata Univerziteta u Beogradu o preduzetništvu mladih u Republici Srbiji” iz 2017. godine, „Stavovi studenata Univerziteta u Beogradu o rodnoj ravnopravnosti u Republici Srbiji” iz 2018. godine i „Stavovi građana o epidemiji virusa korona (COVID-19)” iz 2020. godine.

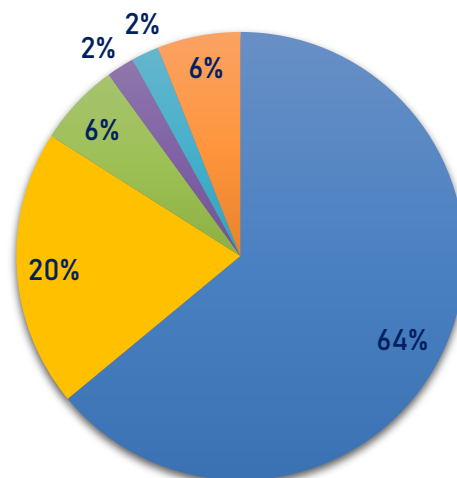
Ciljevi realizovanog istraživanja bili su sagledavanje stavova studenata u pogledu implementiranih mera za sprovođenje obrazovanja na daljinu, koje je uvedeno usled izbijanja epidemije. Takođe, želeli smo da sagledamo nivo razumevanja i pristupačnosti profesora i uprave fakulteta kada je u pitanju dostupnost materijala, održavanje onlajn vežbi i predavanja, visina školarina i drugih pratećih troškova na fakultetu. Želeli smo da ispitamo i perspektivu uvođenja kombinovanih modela obrazovanja po završetku epidemije, kao i da steknemo uvid u to da li je studentima i studentkinjama omogućena odgovarajuća psihološka podrška u suočavanju sa stresom i obavezama u izmenjenim okolnostima rada. Relevantnost ove teme ogleda se u rastućoj potrebi da otkrijemo trenutne probleme sa kojima su studenti i studentkinje suočeni i da na osnovu tog saznanja damo odgovarajuće predloge i preporuke nadležnim organima kako bi se situacija popravila u onim aspektima gde su uočene posebne poteškoće i nezadovoljstvo.

Centar za međunarodnu javnu politiku je nevladino i neprofitno udruženje čiji je opšti cilj da podstiče i unapređuje međunarodnu saradnju u oblastima spoljne politike, diplomatije, privrede, obrazovanja, kulture i održivog razvoja. Značajan deo aktivnosti Centra predstavljaju istraživanja javnog mnjenja o najvažnijim društveno-političkim temama, sa posebnim fokusom na mlade i studente.

OSNOVNI PODACI O ISTRAŽIVANJU

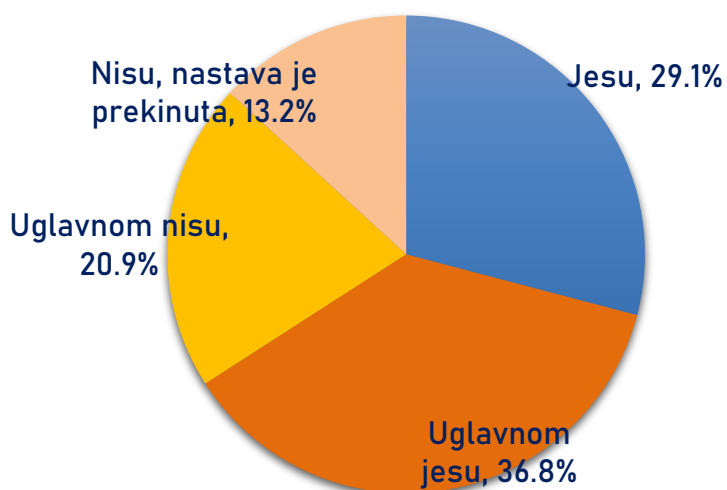
Istraživanje je realizovano u periodu od 14. novembra do 25. decembra 2020. godine. Prikupljanje podataka sprovedeno je u periodu od 14. do 22. novembra 2020. godine putem onlajn platforme *Google Forms* na uzorku od 1800 studenata. Kao što je i bilo planirano, u istraživanje su na taj način bili uključeni studenti i studentkinje različitih univerziteta i drugih visokoškolskih ustanova u Republici Srbiji. Najviše ispitanika izjavilo je da pohađa Univerzitet u Beogradu (64%), zatim Univerzitet u Novom Sadu (20%), Univerzitet u Nišu (6%), Univerzitet u Kragujevcu (2%), Univerzitet Singidunum (2%), a ostatak (6%) su činili studenti drugih državnih i privatnih univerziteta i visokoškolskih ustanova. Statistička obrada podataka rađena je periodu od 10. do 25. decembra 2020. godine uz pomoć specijalizovanog programa SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*).

- Univerzitet u Beogradu
- Univerzitet u Novom Sadu
- Univerzitet u Nišu
- Univerzitet u Kragujevcu
- Univerzitet Singidunum
- Ostali

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Da li su se predavanja i vežbe redovno održavali?

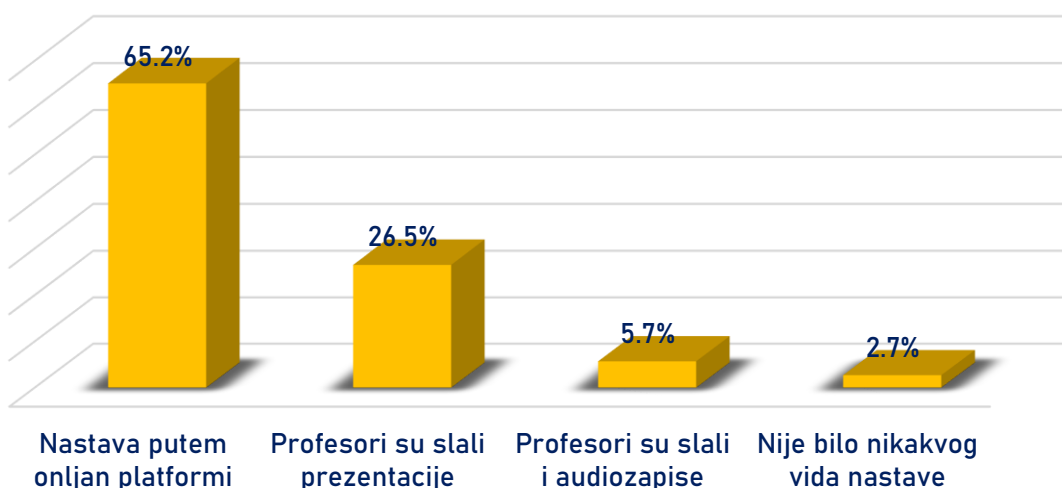
Jedno od najvažnijih pitanja koja se odnose na kvalitet visokoškolskog obrazovanja tokom vanrednog stanja vezano je za kontinuitet nastave, što se ogleda u redovnom održavanju predavanja i vežbi. Ohrabruje podatak da je **dve trećine studenata** izjavilo da je na njihovim fakultetima nastavljeno održavanje nastave na neki od tada mogućih načina (29,1% ispitanika je odabralo odgovor „jesu”, a 36,8% - „uglavnom jesu”). Na drugoj strani, među 33,9% ispitanika

koji su naveli da je izvođenje nastave **uglavnom obustavljeno na njihovim fakultetima**, primetan je udeo od 13,2% onih koji su naveli da je izvođenje predavanja **u potpunosti prekinuto** nakon uvođenja vanrednog stanja. Zabrinjava činjenica da je jedan deo studenata bio u potpunosti uskraćen za bilo kakav vid predavanja i komunikacije sa profesorima, što im je, kako potvrđuju dalji rezultati istraživanja, znatno otežalo savladavanje gradiva u prethodnoj akademskoj godini.

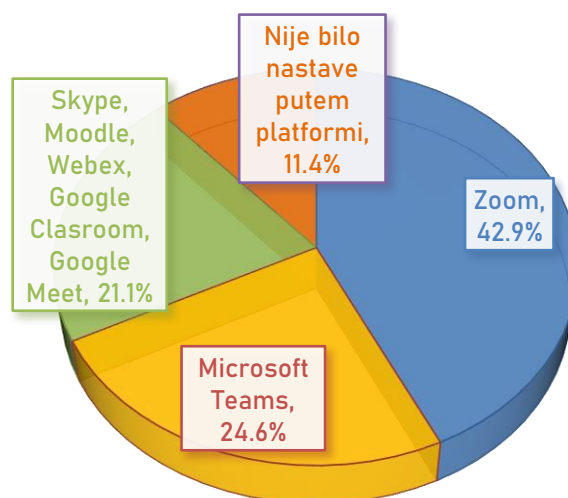
Na koji način je održavana većina predavanja?

S obzirom na to da su fakulteti bili zatvoreni, bilo je neophodno pronaći alternativne načine održavanja nastave i redovne komunikacije između studenata i profesora kako bi se ublažile negativne posledice prekida redovnih nastavnih aktivnosti. Ovde zapažamo kontinuitet u odgovorima sa prethodnim pitanjem, budući da je 65,2% studenata navelo da je nastava održavana putem različitih onlajn platformi, što je u tom trenutku predstavljalo najbolje moguće rešenje. Dalje, 26,5% ispitanika izjavilo je da nije bilo onlajn nastave, ali da su im profesori redovno slali prezentacije, beleške i ostale materijale, što im je na neki način olakšalo učenje. U nešto boljoj poziciji bilo je 5,7% studenata kojima su profesori uz prezentacije prosleđivali audiozapise svojih predavanja, što je dodatno doprinelo boljem razumevanju gradiva, a procenat onih studenata koji su po uvođenju vanrednog stanja i zatvaranju fakulteta bili u potpunosti uskraćeni za bilo kakav vid materijala je 2,7 odsto. Komparativno posmatrano, iako je 13,2% studenata bilo uskraćeno za usmena predavanja svojih profesora, samo 2,7% ispitanika navelo je da nisu imali bilo kakav materijal na raspolaganju za učenje.

Koje platforme su profesori najčešće koristili za održavanje predavanja i vežbi?

Raznolikost u odgovorima na ovo pitanje pruža nam uvid u to da postoji veliki broj platformi za učenje i onlajn sastanke, čije je korišćenje doživelo ogromnu ekspanziju usled nemogućnosti kretanja i sastajanja. Trenutno je ubedljivo najzastupljenija platforma ovog tipa „Zoom” (42,9%), što se može objasniti činjenicom da je jednostavna za korišćenje. Na sledećem mestu je „Microsoft Teams” sa 24,6%, a među ostalim nalaze se Skype, Moodle, Webex, Google Meet i Google Classroom, za koje je 21,1% ispitanika izjavilo da su ih profesori i asistenti koristili u radu. Preostali studenti (11,4%) su se izjasnili da na njihovim fakultetima nije održavana nastava putem ponuđenih platformi.

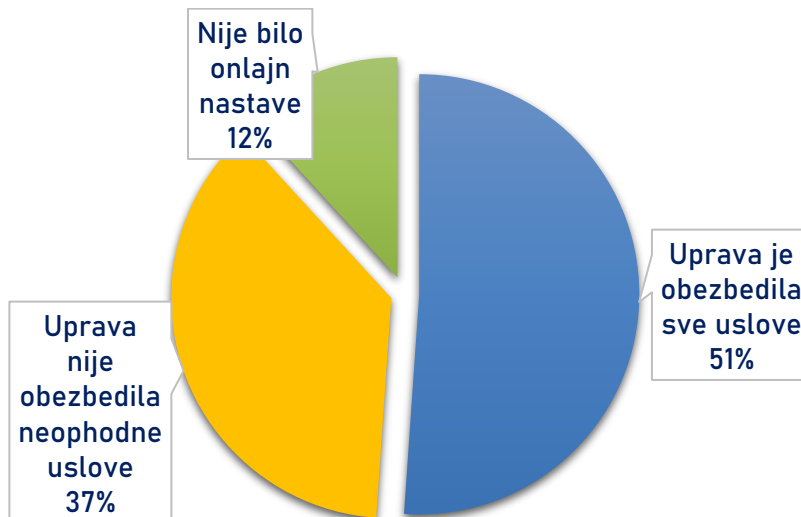

Da li su Vam platforme za onlajn nastavu bile jednostavne za korišćenje?

Imajući u vidu izuzetno visok nivo informatičke pismenosti mlade populacije, početna pretpostavka bila je da će se studenti relativno lako prilagoditi korišćenju novih platformi, što se ispostavilo tačnim. Većina ispitanika navodi da su im platforme za onlajn učenje bile jednostavne za korišćenje – 54,6%, dok je 31,9% ispitanih studenata izjavilo da je, iako je u početku bilo izvesnih poteškoća, ubrzo savladalo korišćenje novih, digitalnih alata za učenje. Izuzetno mali procenat ispitanika (3,6%) izjavilo je da do samog kraja izvođenja nastave nisu uspjeli da se prilagode izvođenju nastave na onlajn platformama, a preostalih 10% izjasnilo se da je na njihovim fakultetima nastava obustavljena, te se nisu susretali sa ovim platformama.

Da li je uprava fakulteta obezbedila sve tehničke uslove za održavanje onlajn nastave (npr. kupovina licence koja omogućava da na predavanju bude više od 100 ljudi, u slučaju Zoom-a)?

Imajući u vidu specifičnost situacije, jedan od odlučujućih faktora za uspešno izvođenje onlajn nastave su tehnički uslovi za njeno održavanje. U ovom slučaju dobili smo skoro podeljene odgovore – 51,1% studenata navelo je da je uprava fakulteta obezbedila sve neophodne tehničke uslove za nastavak izvođenja nastave, dok je primetnih 37,1% navelo da se uprava fakulteta nije bavila ovim pitanjem, što je zabrinjavajuće. Pomenuti procenat ukazuje na nedovoljnu zainteresovanost uprave na određenim fakultetima da obezbedi kupovinu platformi i druge tehničke preduslove za odvijanje nastave na daljinu.

Da li Vam bila je dostupna literatura za spremanje predispitnih i ispitnih obaveza?

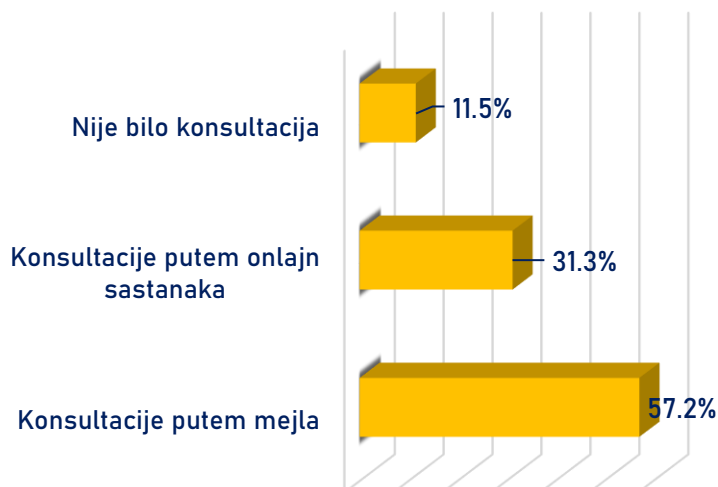
Budući da nastava ne počinje na svim fakultetima u isto vreme, pretpostavili smo da je određen broj studenata proglašenje vanrednog stanja i zatvaranje fakulteta zateklo na samom početku semestra, te da neki od njih nisu stigli da nabave udžbenike i ostala sredstva za učenje. Statistički podaci ukazuju da je 58,5% ispitanih studenata imalo neophodnu literaturu koju su im slali profesori i asistenti u vidu skeniranih knjiga, tekstova, zadataka i sl. Takođe, 29,2% ispitanika je navelo da su celokupnu literaturu dobili na početku semestra. Nažalost, istraživanje ukazuje da čak 12,3% ispitanih studenata nije moglo da kupi literaturu neophodnu za učenje, niti im je ista bila dostavljena od strane profesora.

12,3% studenata nije moglo da nabavi literaturu neophodnu za učenje

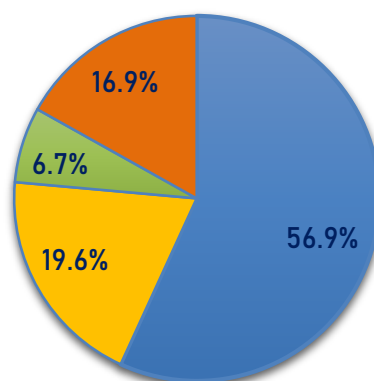
Na koji način su najčešće održavane konsultacije sa profesorima?

Kako je svaki vid dolaska na fakultet bio onemogućen, želeli smo da saznamo da li su profesori održavali konsultacije sa svojim studentima i na koji način. Najveći broj studenata – 57,2% naveo je da su profesori održavali konsultacije putem mejla, dok je 31,3% ispitanika izjavilo da su profesori održavali konsultacije putem onlajn sastanaka. I ovde uočavamo kontinuitet sa prethodnim pitanjima kada je reč o broju studenata koji su se izjasnili da je po uvođenju vanrednog stanja prekinut svaki vid nastave, ali i komunikacije sa profesorima, te je 11,5% ispitanih studenata ostalo uskraćeno za konsultacije. Ovaj problem možemo pripisati faktorima kao što su nedovoljna tehnička spremnost određenog broja profesora za novi vid održavanja komunikacije sa studentima, potencijalna nezainteresovanost za ovakav vid neposredne komunikacije u okolnostima opšte uznemirenosti epidemijom, kao i mogući zdravstveni problemi koje su mogli imati profesori ili članovi njihovih porodica.

U kojoj meri su profesori ispoštovali preporuke resornog ministarstva o redukciji gradiva za 20%?

- Profesori nisu ispoštovali preporuku
- Samo neki profesori su ispoštovali preporuku
- Pojedini profesori nisu ispoštovali preporuku
- Profesori su ispoštovali preporuku

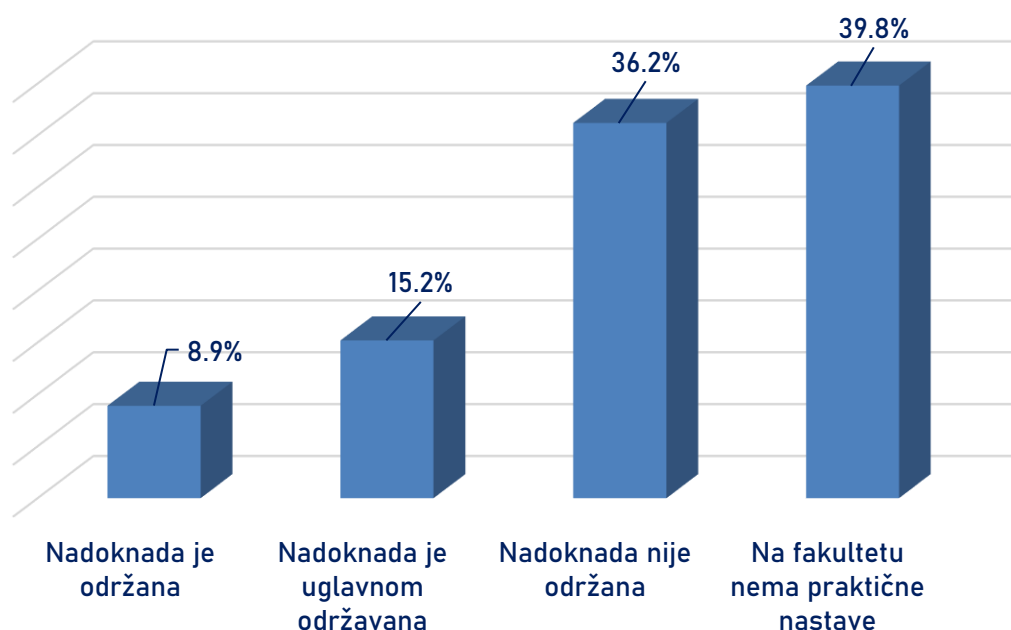

Jedno od ključnih pitanja odnosi se na preporuke resornog ministarstva o redukciji gradiva za 20% i na činjenicu u kojoj je meri ona ispoštovana. Na opšte iznenađenje, čak 56,9% studenata istaklo je da većina njihovih profesora nije ispoštovala datu preporuku. Da su samo neki od profesora ispoštovali preporuku tvrdi 19,6%, dok 6,7% studenata navodi da se samo neki od profesora nisu rukovodili ovom preporukom. Manji udeo od 16,9% studenata je odgovorilo da većina profesora jeste ispoštovala ovu preporuku, što nije optimističan podatak. Možemo pretpostaviti da je suština ovog problema u nedovoljnom razumevanju potrebe od strane značajnog broja profesora da se gradivo smanji i studentima olakša polaganje ispita u novim okolnostima.

Da li ste imali nadoknadu časova praktične primene (npr. laboratorijske vežbe, eksperimenti...)?

Prekid održavanja nastave, kao i zabrana kretanja, neumitno su doveli do prekida održavanja praktične nastave koja je za pojedine fakultete od velikog značaja za potpuno sticanje znanja i kvalifikacija. Zanimalo nas je da li je održana nadoknada propuštenih časova praktične primene za one fakultete koji imaju obaveznu „praksu”. Veoma mali udeo od 8,9% ispitanika navelo je da je **nadoknada održana**, dok je 15,2% ispitanih studenata istaklo da se nadoknada časova praktične primene **uglavnom održavala**, 39,8% se ogradio od ovog pitanja navodeći da na njihovim fakultetima **inače nema praktične nastave**. Zabrinjavajuće je da 36,2% studenata navodi da nadoknada ovih časova nije održana.

U kojoj meri Vam je bilo teže da sami savladate gradivo iz onih predmeta na kojima nisu održavana predavanja?

Zarad sticanja potpune slike o izazovima i poteškoćama sa kojima se studenti susreću u izmenjenim okolnostima studiranja, od velikog značaja je i uvid u to u kojoj meri im je bilo teže da savladaju gradivo koje prethodno nisu slušali na predavanju. Najveći broj ispitanika, 46% naveo je da im je bilo „teže nego inače, ali da su na kraju uspešno savladali predviđeno gradivo”. Nešto više od petine studenata, 22,4%, istaklo je da im nedostatak predavanja nije predstavljao problem, budući da i u redovnim okolnostima ne slušaju sva predavanja, te ovo nije bila novina za njih. Određen broj studenata – 14,7% izjasnio se da im savladavanje gradiva nije predstavljalo poseban problem budući da izvođenje nastave nije prekinuto, već premešteno u virtuelni prostor. Približan je i broj onih koji su imali **izuzetnih poteškoća u savladavanju gradiva** – 16,2%.

16,2% studenata imalo je izuzetnih poteškoća u savladavanju gradiva

Jasno je da je težina savladavanja gradiva zavisila od individualnog pristupa studenata i lične prilagodljivosti u novim okolnostima rada.

Na koji način ste polagali predispitne obaveze?

Imajući u vidu da su predispitne obaveze studenata na najvećem broju fakulteta gotovo istog obima i značaja kao i sam ispit, kao i da nekad imaju presudni uticaj na konačnu ocenu, odgovori na ovo pitanje su od velikog značaja za celokupnu analizu uticaja

epidemije na kvalitet visokoškolskog obrazovanja. Kako se predispitne obaveze polažu tokom trajanja semestra, u trenutku prekida nastave profesori su pronalazili *ad hoc* rešenja.

Ustalilo se nekoliko modela za polaganje predispitnih obaveza: **oslobađanje od polaganja istih**, što je bio najčešći slučaj kod 19,7% ispitanika. Pored toga, model gde je **polaganje predispitnih obaveza prilagođeno onlajn nastavi**, a ogleda se u pisanju eseja, seminarskih radova, onlajn držanja prezentacija, bio je zastupljen kod 17,9% ispitanih. Ovaj model je možda i najpoželjnije rešenje, budući da je njime obezbeđen kontinuitet u radu. Ipak, za najveći broj studenata, **predispitne obaveze su bile odložene do trenutka ukidanja vanrednog stanja i ponovnog otvaranja fakulteta**, kada su u kratkom vremenskom roku polagali i predispitne i ispitne obaveze. U nešto povoljnijoj situaciji našlo se 36% ispitanika, koji su imali **mogućnost da u odvojenim terminima polažu kolokvijum i ispit**, što predstavlja značajnu olakšicu. Za razliku od njih, nešto više od četvrtine ispitanika (26,6%) **celokupno gradivo je polagalo u jednom terminu**.

Da li su bili obezbeđeni dodatni termini u svakom ispitnom roku za polaganje ispita, kao jedna od mera kojom bi se postiglo smanjenje gužvi na fakultetu?

67,9% studenata nije imalo mogućnost dodatnih termina za polaganje ispita

U cilju smanjenja gužvi na fakultetima, kao jedna od mera prevencije širenja zaraze virusom COVID-19, Rektorat Univerziteta u Beogradu predložio je organizovanje dodatnih termina za polaganje ispita. Više od dve trećine ispitanika (67,9%) istaklo je da na svojim fakultetima **nisu imali ovu mogućnost**, dok je 32,1% ispitanih studenata izjavilo da su **uglavnom imali ovu mogućnost na raspolaganju**. Ne može se zanemariti činjenica nepoštovanja mere prevencije predložene od Rektorata kod velikog broja profesora, što dalje pokreće pitanje nedovoljnog razumevanja, prilagođenosti i fleksibilnosti prema studentima u izmenjenim uslovima.

Da li ste od uprave fakulteta bili blagovremeno obaveštavani o svim važnim studentskim pitanjima?

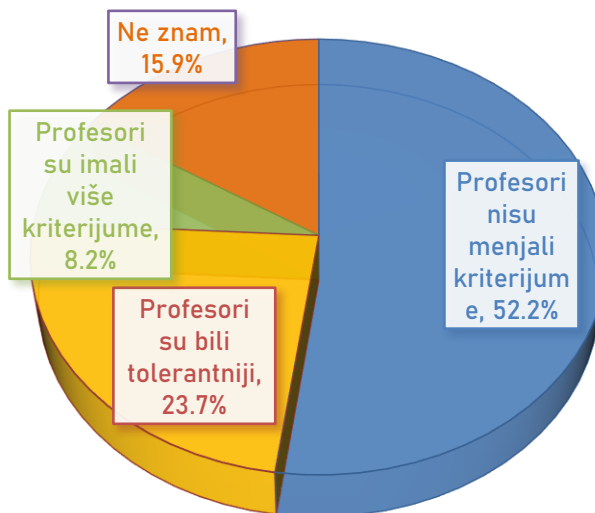
Jedan od preduslova za uspešno studiranje jeste dobra organizacija nastave, pravilan raspored ispitnih rokova, ali i blagovremeno obaveštavanje studenata o svim izmenama koje su tokom letnjeg semestra akademske 2019/20. godine, usled varirajuće epidemiološke situacije, bile veoma česte. Na pitanje da li su od uprave fakulteta bili blagovremeno obaveštavani o svim važnim studentskim pitanjima kao što su zatvaranje fakulteta, način izvođenja nastave tokom vanrednog stanja, ponovno otvaranje fakulteta, ispitni rokovi itd, preko 70% ispitanika odgovorilo je **potvrdno** (41,2% - „uglavnom da” i 29,3% - „da”). Smatramo da su preostali ispitanici, koji su se po ovom pitanju izjasnili **negativno** (18,7% - „uglavnom

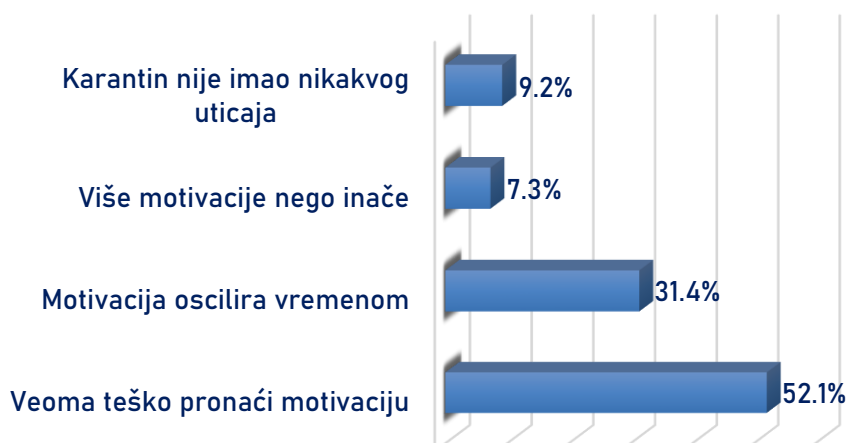
ne" i 10,7% - „ne“) na određen način bili oštećeni i da je to ugrozilo uspešnost njihovog studiranja.

Da li su, prema Vašem mišljenju, profesori imali drugačije kriterijume u ocenjivanju u odnosu na redovne okolnosti?

Prema mišljenju najvećeg dela ispitanika (52,2%), profesori nisu menjali svoje kriterijume u vrednovanju znanja u odnosu na redovne okolnosti. Dalje, znatno je više onih koji smatraju da su profesori bili nešto tolerantniji (23,7%), naspram onih koji su imali iskustva sa pooštrenim kriterijumima od strane profesora (8,2%). Na osnovu ovih odgovora možemo zaključiti da nije bilo značajnijih snižavanja kriterijuma, što je pozitivno, budući da bi suprotna praksa imala negativnih uticaja na kvalitet visokoškolskog obrazovanja u Srbiji.

Da li ste Vi imali poteškoća da se motivišete za učenje tokom perioda karantina?

Na pitanje o motivaciji za učenje tokom perioda karantina, 52,1% ispitanika izjavilo je da im je bilo veoma teško da se motivišu, 31,4% da je motivacija vremenom oscilirala, dok je, zanimljivo, 7,3% ispitanih studenata istaklo da su imali više motivacije. Svega 9,2% ispitanika je izjavilo da karantin nije imao nikakvog uticaja na njihovu motivaciju za učenje.

Da li ste zadovoljni načinom na koji ste iskoristili vreme provedeno u karantinu?

Studenti u proseku vide pozitivno način na koji su proveli svoje slobodno vreme u karantinu – više od polovine ispitanih dalo je neki vid pozitivnog odgovora, tek 13,4% studenata je reklo da je veoma zadovoljno, dok je delimično zadovoljnih najviše, 43,6%. Najveći broj ispitanih studenata se uglavnom držao nekog od dva srednja odgovora – pored 43,6% uglavnom zadovoljnih, drugi najčešći odgovor jeste „uglavnom sam nezadovoljan/a“ sa 24,4%. Zabrinjavajući je podatak da skoro petina ispitanih studenata (18,6%) nije zadovoljno vremenom provedenim u karantinu.

Šta Vam je, u vezi sa studiranjem, najviše nedostajalo tokom karantina?

Zbog otvorenog karaktera pitanja, ispitanici su imali raznolike odgovore na to šta im je najviše nedostajalo tokom karantina. Skoro svaki četvrti ispitanik je rekao da mu **nedostaju predavanja na fakultetu**, a sličan procenat je naveo i **druženje** kao stvar koja im najviše nedostaje, a koju im je onlajn obrazovanje uskratilo. Odgovori koji su takođe bili učestali su: **vežbe**, **profesori**, **odlazak na fakultet** i **čitaonica**. Pokazalo se da studentima **druženje** jednako nedostaje kao i stari način studiranja. Ipak, bilo je i onih kojima **onlajn nastava nije uskratila ništa** što im je stvaralo zadovoljstvo tokom studiranja pre epidemije.

DRUŽENJE

VEŽBE

PROFESORI

ODLAZAK NA FAKULTET

ČITAONICA

Da li Vas je fakultet informisao o licima i službama kojima se možete obratiti za psihološko savetovanje?

Na pitanje da li su informisani od strane fakulteta o mogućoj psihološkoj pomoći, čak 49,3% studenata izjavilo je da **uopšte nije informisano o tome**. Nešto više od trećine (36,4%) njih je reklo da **nije upućeno u informacije o psihološkom savetovanju** dok je samo 14,2% izjavilo da je **informisano od strane fakulteta** o mogućnostima savetovanja. Na osnovu podataka iz narednog pitanja, gde je više od tri četvrtine studenata istaklo da im nije bio potreban bilo kakav vid psihološkog savetovanja, možemo pretpostaviti da značajan broj studenata nije obraćao pažnju na ovakve informacije, ali i da je mali procenat onih koji su izjavili da ih je fakultet neposredno obavestio o mogućnosti traženja ovakve pomoći.

Ukoliko ste pokušali da se obratite nekoj od službi za psihološko savetovanje, da li ste dobili adekvatnu pomoć?

1,9% studenata kojima je bilo potrebno psihološko savetovanje je dobilo adekvatnu pomoć

Oko četvrtine ispitanih studenata je reklo da je bilo u situaciji da im je potrebno psihološko savetovanje, ali da je tek 1,9% od ukupnog broja dobilo adekvatnu pomoć. Najveći broj onih kojima je bila potrebna pomoć, što je 11,9%, za nju se nisu nikome ni obratili, a 5,8% studenata nije ni znalo kome da se obrati za šta odgovor možemo pronaći u slaboj

4,2% studenata je tražilo pomoć, ali nije dobilo adekvatnu uslugu

informisanosti studenata i nezainteresovanosti fakulteta da se više posvete promociji važnosti mentalnog zdravlja. Bilo je i onih koji su je tražili, ali nisu dobili adekvatnu uslugu. Takva situacija je zatekla 4,2% ispitanika.

11,9% studenata kojima je bila potrebna pomoć, ali se nikome nisu obratili

Tri četvrtine ispitanih (76,2%) nije osećalo potrebu da zatraži psihološko savetovanje. Uočava se, međutim, problem da oni koji su ga tražili, nisu dobili ono što su očekivali, a još više brine podatak da se čak 12% ispitanih uzdržalo od traženja pomoći ovakve vrste. Očigledno je da je potreba za psihološkim savetovanjem i dalje stigmatizovano pitanje u našem društvu.

Na koji način se trenutno izvodi nastava na Vašem fakultetu?

Fakulteti su se uglavnom prilagodili neugodnoj situaciji izazvanoj epidemijom virusa korona pa je tako 59,5% ispitanih studenata izjavilo da su njihovi fakulteti u potpunosti prešli na onlajn nastavu, dok je 36,1% njih istaklo da su njihove visokoškolske ustanove usvojile kombinovani model, kao zamenu za standardno izvođenje nastave. U trenutku prikupljanja podataka, tek 4,4% ispitanika je izjavilo da se na njihovim fakultetima nastava odvija uživo.

Da li su na Vašem fakultetu stavovi studenata uzeti u obzir prilikom donošenja odluke o načinu izvođenja nastave u ovom semestru?

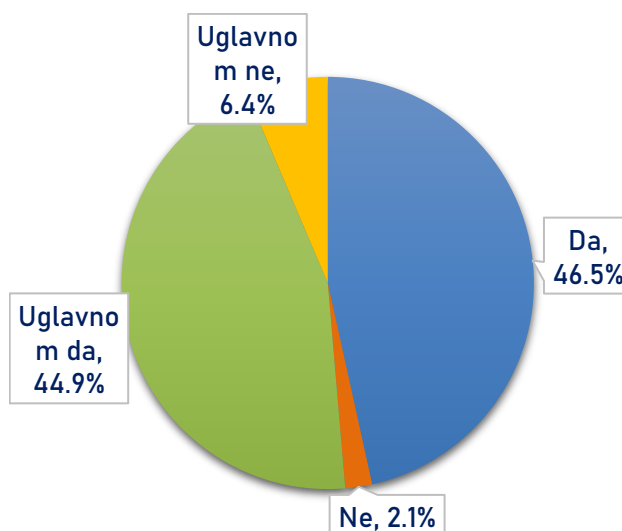
Na pitanje da li su na njihovom fakultetu stavovi studenata uzeti u obzir prilikom donošenja odluke o načinu izvođenja nastave za zimski semestar tekuće akademske godine, odgovori studenata su podeljeni. Najveći broj ispitanika (39,6%) izjavio je da stavovi studenata uopšte nisu saslušani, a 29,8% ispitanih studenata izjavio je da su njihovi stavovi saslušani, ali nisu uzeti u obzir prilikom donošenja odluke.

Ipak, gotovo trećina ispitanika je istakla da su njihovi stavovi saslušani i uzeti u obzir prilikom donošenja odluke, čak 30,6%. Ovo je ohrabrujući podatak jer govori o visokom stepenu demokratičnosti uprave tih fakulteta, ali i angažovanju studenata i njihovih predstavnika, koji su uspeli da artikuliraju različite zahteve studenata, da ih predstave nastavno-naučnim većima i na kraju, da pronađu optimalno rešenje koje će odgovarati i profesorima i studentima.

Da li se na Vašem fakultetu poštuju sve epidemiološke mere?

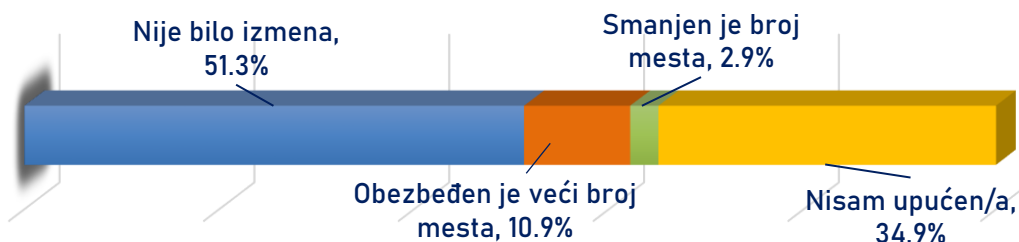
Ohrabrujuće je da se preko 90% ispitanika pozitivno izjasnilo po pitanju poštovanja epidemioloških mera na fakultetu, od kojih je 46,5% odabralo odgovor „da”, a 44,9% odgovor „uglavnom da”. Procenat onih koji su istakli da se epidemiološke mere ne poštuju nije visok, tek 2,1%, a za opciju „uglavnom ne” izjasnilo se 6,4% ispitanika.

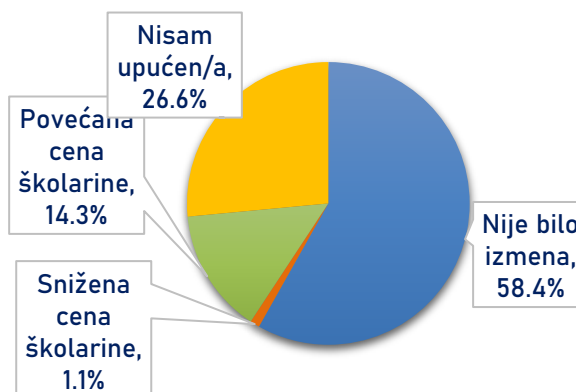
Da li je na Vašem fakultetu promenjen kriterijum za budžetsko finansiranje?

Više od polovine studenata (51,3%) na pitanje da li je na njihovom fakultetu promenjen kriterijum za budžetsko finansiranje, odgovorilo je da nije bilo nikakvih izmena, dok je svega 10,9% reklo da je obezbeđen veći broj budžetskih mesta. Ohrabruje podatak da je izuzetno mali broj ispitanika naveo da je na njihovim fakultetima smanjen broj budžetskih mesta – 2,9%. Značajan broj ispitanika, čak 34,9%, izjavio je da nije upućeno u promene u vezi sa brojem budžetskih mesta. Ovi podaci ukazuju da su fakulteti uglavnom imali razumevanja u pogledu izbegavanja pooštavanja kriterijuma za budžetsko finansiranje studenata, što bi bilo jako loše u uslovima epidemije.

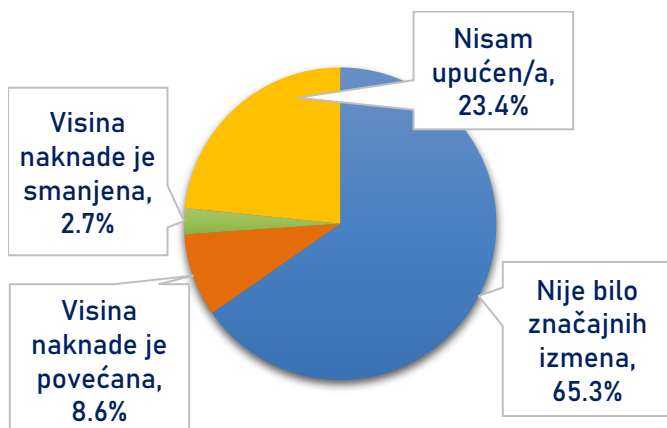

Da li su na Vašem fakultetu promenjene cene školarina?

Najveći broj studenata izjasnio se da nije bilo izmena po pitanju povećanja cene školarina, njih 58,4%. Tek 1,1% ispitanika izjavilo je da je na njihovim fakultetima snižena cena školarine, a značajan je procenat onih gde je školarina poskupela – 14,3%, što obeshrabruje budući da možemo očekivati da, usled finansijskih poteškoća, pristup visokom obrazovanju bude otežan jednom delu populacije. I u ovom pitanju primetili smo veliki procenat studenata koji nisu upućeni u promene cene školarine – 26,6%. Zanimljivo je ovde uočiti da je, uprkos tome što većina fakulteta nije ograničila studente u pogledu finansiranja na račun državnog budžeta, jedan deo njih povećao školarine za one koji plaćaju visoko školovanje iz privatnih izvora.

Da li su na Vašem fakultetu izmenjene visine naknada za usluge (prijava ispita, izdavanje uverenja itd.)?

Na pitanje da li je na njihovom fakultetu bilo izmena visine naknada za usluge kao što su prijava ispita, izdavanje uverenja i slično, odgovori su slični onim koje smo dobili u prethodnom, koje se tiče cene školarine. Najveći broj ispitanika (65,3%) izjavio je da nije postojalo značajnijih izmena, 8,6% ispitanika je istaklo da su visine naknada za ove usluge povećane, 2,7% da su cene smanjene, a 23,4% ispitanika je izjavilo da nije upućeno.

Prema Vašem mišljenju, da li je onlajn nastava adekvatna zamena za redovnu nastavu?

Da li je, prema Vašem mišljenju, onlajn nastava snizila kvalitet obrazovanja u Srbiji?

71,9% studenata smatra da onlajn nastava nije adekvatna zamena za redovnu nastavu

Na pitanje da li je onlajn nastava adekvatna zamena za redovnu nastavu 71,9% ispitanika je odrično odgovorilo, što je i bilo očekivano budući da je ovo mišljenje generalno preovlađujuće među studentima. Na sledeće pitanje koje

76,1% studenata smatra da je onlajn nastava snizila kvalitet visokog obrazovanja

je u neku ruku i povezano sa prethodnim, a tiče se negativnog uticaja onlajn nastave na kvalitet stečenog obrazovanja, 76,1% ispitanika potvrdno je odgovorilo.

Koji način izvođenja nastave Vama više odgovara?

Više od polovine studenata (čak 56,5%) izjasnilo se da im najviše odgovara izvođenje nastave na fakultetu kao što je i uobičajeno; 31,6% njih je za kombinaciju oba modela, dok je 11,9% za onlajn nastavu. Jasno je da su studenti pretežno opredeljeni za tradicionalni vid nastave i fizičko prisustvo na fakultetu, kao i da značajan broj njih nema pozitivno mišljenje o onlajn radu. Uzevši u obzir da se samo 31,6% studenata izjašnjava za kombinovani model nastave kao najpoželjniji, perspektiva uvođenja hibridnog modela obrazovanja nakon epidemije nije ohrabrujuća.

Da li bi, prema Vašem mišljenju, trebalo izmeniti zakonsku regulativu, tako da se omogući onlajn polaganje ispita?

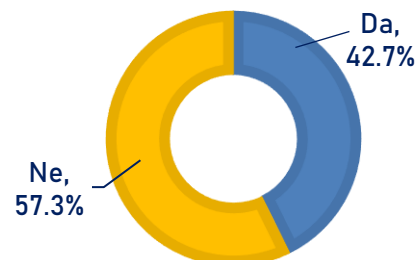
Imajući u vidu prednosti i nedostatke onlajn polaganja ispita, da li smatrate da bi bilo pravedno organizovati onlajn ispite?

45,3% studenata smatra da zakonska regulativa treba da se promeni kako bi se omogućilo onlajn polaganje ispita

Na pitanje da li bi trebalo da se izmeni zakonska regulativa tako da se omogući onlajn polaganje ispita, začuđujuće veliki broj ispitanika izjasnilo se sa „da“ (njih 45,3%) ako uzmemo u obzir nezadovoljstvo načinom na koji se izvodi onlajn nastava, te kritiku da ona

smanjuje kvalitet visokog obrazovanja. Ovo možemo pripisati pragmatičnoj percepciji onlajn polaganja ispita kao lakšeg načina da se dobije ocena od kuće, ali i potencijalnim mogućnostima za varanje.

Na pitanje „Imajući u vidu prednosti onlajn polaganja ispita (nesmetan nastavak studiranja bez obzira na epidemiološku situaciju), ali i nedostatke (zloupotrebe i tehničke smetnje), da li smatrate da bi bilo pravedno organizovati onlajn ispite?“ – 42,7% ispitanika se izjasnilo sa „da“, a 57,3% sa „ne“.

Rezultati nedvosmisleno pokazuju da je značajnom delu studenata bitno da polože ispit, bez obzira na ispravnost okolnosti u kojima se to radi.

ZAKLJUČAK

U sumirajućem osvrtu na dobijene rezultate sprovedenog istraživanja, izdvojili bismo pozitivne i negativne aspekte obrazovanja na daljinu, sudeći po odgovorima studenata. Većina fakulteta je studentima u toku epidemije omogućila onlajn predavanja i vežbe, dok su profesori i asistenti vodili računa o nastavku komunikacije, tako da nije bilo problema u nastavku kontinuiranog rada. Na značajnom broju fakulteta uprava je vodila računa o blagovremenom obaveštavanju studenata o relevantnim pitanjima za studiranje i profesori nisu smanjili kriterijume u pogledu ocenjivanja znanja studenata. Pozitivno je i to da su se studenti brzo prilagodili korišćenju novih alata komunikacije na daljinu, a polovina njih je zadovoljna obezbeđivanjem tehničkih uslova od strane fakulteta i dostupnosti materijala za rad.

Problemi se uočavaju na polju toga da veliki broj profesora nije ispoštovao mere redukcije gradiva za 20%, na značajnom broju fakulteta praktična nastava nije nadoknađena, a najčešći slučaj polaganja predispitnih obaveza odvijao se u kratkom roku nakon završetka vanrednog stanja i početka ispitnog roka. Takođe, na velikom broju fakulteta nije bilo mogućnosti polaganja ispita u više termina po ispitnom roku, a zabrinjava i činjenica da je više od polovine ispitanika imalo problem da se motiviše za rad, ne tražeći psihološko savetovanje ili ne uviđajući potrebu za istim.

Treba istaći i da fakulteti nisu pooštrili kriterijume za ostvarivanje uslova za budžetsko finansiranje, ali da neki od njih jesu uvećavali cene školarina za samofinansirajuće studente. Tradicionalno obrazovanje i dalje je prioritet studentima, ali imaju veoma pozitivan odnos prema onlajn polaganju ispita. Uzevši u obzir probleme na koje istraživanje ukazuje, potrebno je unaprediti fleksibilnost profesora prema potrebama studenata u toku ispitnih rokova, raditi na boljoj organizaciji praktične nastave i polaganja predispitnih obaveza, promovisanju važnosti psihološke podrške za studente, kao i većoj toleranciji fakulteta prema pogoršanoj finansijskoj situaciji studenta usled suočavanja sa posledicama epidemije.

AUTORI

Katarina Steljić - koordinatorka projekta

Kristina Nikolić

Tamara Perić

Marko Todorović

Irena Todorovski

Jelena Knežević

Tamara Savić

Aleksandar Bogićević

Igor Mirosavljević

Ivana Dunjić

Centar za međunarodnu javnu politiku

Centre for International Public Policy

KONTAKTIRAJTE NAS

---

adresa:

Jove Ilića 165, Beograd,
Republika Srbija

telefon: +38169 400 33 22

faks: 011/2491-501

pošta: office@cmjp.rs

[FACEBOOK.COM/CMJP.RS](https://www.facebook.com/cmjp.rs)

[@CMJP.RS](https://www.instagram.com/cmjp.rs)

[@CMJP_ONLINE](https://twitter.com/cmjp_online)